

INCÒGNITES DEL SANTORAL FEMENÍ A LA CATALUNYA DEL SEGLE X

MANUEL RIU

Aquest treball, redactat en homenatge al doctor Àngel Fàbrega, tan sols pretén ésser una mostra de les possibilitats d'estudi que ofereix la documentació de l'Alta Edat Mitjana. En aquesta ocasió hem fet un buidatge dels noms de dona que figuren als documents del primer volum del *Diplomatari de la Catedral de Barcelona (844-1000)* publicat pel doctor Fàbrega l'any 1955 i editat per l'Arxiu de la Catedral. Nosaltres, aprofitant l'avinentesa, hem limitat la recerca als anys 893 a 992, un centenar d'anys que inclou el període vital de quatre generacions, d'uns vint-i-cinc anys de durada cadascuna. La documentació aplegada permet d'enregistrar 61 noms diferents del període 893 a 950, tots ells formats per una sola paraula, encara que freqüentment composta de dos elements, si bé en algun cas, com el de *Bonamossa*, pot correspondre a un renom, i no a un nom pròpiament dit.

Les enregistrades són majoritàriament barcelonines o bé del comtat de Barcelona, en un període d'uns cinquanta anys. No hi apareix ni un sol nom format per dues paraules, ni tampoc cognom, i ben pocs hi sonen repetits, si bé el nombre de 61 per a un període de dues generacions no el podem pas considerar ni excessiu ni massa significatiu. El fet que calgui distingir les dones tan sols pel seu nom de pila proporciona una gran varietat al santoral emprat, si és que en molts casos pot parlar-se d'un santoral pròpiament dit. Tret de ben pocs noms, com els de Coloma, Delgada, Escolàstica, Jacinta, Jovana, Justa i Romana, en els quals trobarem una arrel llatina i una procedència

del santoral tardo-romà, la major part de les dones porten noms d'origen germànic, visigot i franc, que avui han desaparegut de la pràctica barcelonina com Adalvira (Elvira), Adovara, Argeleva, Auresinda, Dadilda, Eforegodo, Enoviga, Ermegonça, Fredesinda, Garesinda (Garsenda), Guidinilda, Leudegarda, Lunesinda, Reseverga, Runilona, Sesenanda, Trasegòncia, Triutelda, Univiga i Viudenelda.

Analitzem breument el primer quadre o taula corresponent als anys 893-950 (Quadre I), de les dues primeres generacions de les quals tenim prou informació. Alguns noms acabats en *-o*, com Bero, Emmo, Heno, Irmulo o Quilio i Quintilo, al costat d' Eforegodo, Ermegodo i Levegodo no semblen pròpiament noms femenins, si no fos que la documentació anota a continuació d'ells la paraula *femina*, que no deixa lloc a dubtes, i el fet que actuïn al costat del marit i els fills i filles respectius.

Els noms compostos acabats amb els sufixos *-viga*, com Enneviga o Univiga; els acabats amb *-gòncia*, com Engòncia, Ermengòncia o Trasegòncia. Els en *-inda*, com Auresinda, Ermessinda, Fredesinda, Garesinda o Lunesinda. Els en *-elda* com Ermelda, Truitelda i Viudenelda. Els en *-ilda* (*hilda*), com Dadilda, Guidinilda o Riquilda. Els en *-sinda* com Auresinda, Ermesinda, Fredesinda, Garesinda, Lunesinda... I altres sufixos encara, revelen el seu origen germànic en una paraula composta. En conjunt el predomini d'aquesta formació indica una forta presència o bé influència germàniques, potser més goda que franca. Aquesta influència germànica sobre la població la retrobem també en noms compostos amb altres sufixos formant el segon element com *-ina*, Cosculina; *-erga* o *-verga*, com Arneberga, Reseverga; *-garda*, com Ilingarda, Leudegarda; *-vara*, com Adovara, etc.

La influència llatina l'expressen noms que indiquen condicions o qualitats, com Amada, Ansila, Estúcia, Mirabile. Cal remarcar també una certa influència grega en noms com Adanàsia o Aurília. Però no hi ha una clara influència bíblica, ni tan sols del Nou Testament. Tampoc no hi trobem noms d'influència àrab. I els santorals de l'església visigòtica o mossàrab no semblen haver exercit una influència gran en escollir els noms de les noies, tot i que no n'hi hagi una absència absoluta. Amb tot no hi figuren cap Àgata, Cecília, Dorotea, Eulàlia, Llúcia, Maria, Perpètua o Tecla, pròpies d'aquells calendaris litúrgics.

Si d'aquest primer quadre passem el segon bloc (Quadre II), dels anys 951 a 975, corresponent a una tercera generació, hi trobarem un

total de 58 noms femenins, dels quals tan sols només sis són repetits del quadre anterior. Al tercer quadre (Quadre III) corresponent als anys 976 a 992, hi consten 92 noms, dels quals 27 són repetits dels dos quadres anteriors. En total, al llarg del segle x, trobem 188 noms de dona diferents, alguns dels quals però pertanyen a un mateix nom escrit amb grafia diversa, tals com Honerada i Onrada, Orúcia i Oruza, Ermegodo i Ermengodo, Em i Emmo, Ricelle i Richelle, Mirabile i Mirabilia, Seselvia i Sereívia, etc., i altres són renoms que afecten persones que són conegudes pel seu nom i per un nenom: així Cixilo dita Calvúcia, Prova dita Bonamossa, Saborita dita Bonadomna. Al Quadre III hi trobem a més quatre monges o ermitanes: Aurícia *deo dicata*, Grudella *deo vota*, Orucia *deo dicata* i Virgília. A més de dues hebrees, anomenades respectivament Ava i Felícitas.

Potser es pot dir que no hi ha canvis substancials en les quatre generacions que ens afecten. Els canvis més profunds es produiran en el pas del segle x al segle xi, però cal remarcar les diferències de nom de les tres llistes, la relativa riquesa de noms compostos de dos elements d'origen germànic a què obligaria el fet que un sol nom distingís les persones (homes i dones), la introducció de noms bíblics com el de Maria i Marca (femení de Marc ?) a partir de la meitat de segle...

Aquesta breu incursió en l'onomàstica femenina del segle x, que haurien de completar i matisar els filòlegs especialitzats en el tema, sembla mostrar-nos amb tot algunes peculiaritats dignes d'esment com potser: l'inici de l'ús de topònims per a designar les dones. Aquí hi trobem, per exemple, Ausona, que tant pot ser el femení d'Ausoni com el nom d'Osona-Vic. Molt més tard vindran noms com Cervera, Manresa o Barcelona, que oferiran menys dubtes. O bé l'existència de renoms que, amb el temps, afavoriran la presència de noms compostos o dobles; el costum de designar els fills pel nom de la mare ja des del primer terç del segle xi, i altres característiques que fins i tot poden haver estat el fruit de modes passatgeres.

En els tres quadres següents, a continuació de cada nom hi hem indicat, entre parèntesis, l'any del document en el qual consta, per tal de facilitar altres possibles confrontacions.

APÈNDIX

QUADRE I (anys 893-950)

Adalvira (894), Adanàsia (938), Adovara (938), Amada (930), Ansila (912), Argeleva (935), Argeleva (935), Arneberga (948), Arvidiu (950), Auresinda (894), Aurília (922), Bero (924), Bonamossa (942), Columba (924), Cosculina (948), Dadilda (928), Delgada (922), Eforegodo (940), Emmo (918, Heimone 948), Emnet (942), Engòncia (940), Enneviga (943), Enogiva (935, 938), Ermegodo (935), Ermegonça (946), Ermelda (920), Ermessenda, Ermesinda (894), Escolàstica, Escolàstega (919), Estúcia, Stucia (937), Fredesinda (948), Garesinda (930), Gorgòria (946), Guidinilda (945), Guisuara (893), Heimode, Emmo (919), Heno (942), Iacincta (948), Illegarda, Illegarda (912), Iovainia (912), Irmulo (943), Iusta (930), Leudegarda (912), Leutrada (912), Levegodo (942), Lunesinda (928), Mirabile (936), Quilio, Quillio (938, 948), Quintilo (948), Reseverga (919), Riquilda (946), Romana (928), Runilona (920), Sentòvia (919), Sesenanda (942), Todega (928), Trasegoncia (939, 945), Trasovega (943), Truitelda (940), Ulcra (948), Univiga (948), Viudenelda (930).

QUADRE II (anys 951-975)

Adilfia (975), Aio (964, 968), Alba (960), Anlo (958, 963), Arielda (954, 960), Arvidiu (950), Aurondina, Aurundena (962, 965, 968, 975), Ausona (964), Autzana (975), Balda (975), Bella (972), Belloncia (960), Beluca (960), Bonadomna renom de Saborita (964), Bonafilia (962), Bonamoza renom de Prova (965), Cixilo (974, Quixilo 975), Chintelo (962), Chitillo (964), Dextregoda (964), Druda (962, 963), Druzia (964), Ermengarda (963, 971), Ermeriga (968), Ermesinda (974), Ermetruicte, Ermetruite (963, 966, 972), Fluilo (975), Fredesinda (959, 965), Gelsinda (963, 974), Gondesalva (970), Gontilde (965), Gragilo (964), Henidia (965), Hortalde (965), Inguilrada (965), Livulo, Liulo (958, 960, 971), Maia, Maier (974, 964), Maria (961), Nevolenda (961), Onrada (966, 975), Prova dita Bonamossa (964), Quxilo, vegeu Cixilo; Ranlo (954, 955), Ranoviga (955), Richildis, Rechilde, Richelle, Richelde (951, 964, 965, 975), Saborida, Saborita (975, 964), Scolastica (963), Senior (960, 964), Sesenanda (962), Sigeara (974), Signesinda (958), Sindilo (958), Speciosa (963), Teadevira, Teodevira (965), Trasegoncia (974), Trasleva (972), Vidana (959), Virgilia (975), Ysolena (972).

QUADRE III (anys 976-992)

Adaltrude (978, 981), Adanasia (986), Adeleva (991), Aigo (983), Aio (980), Aldeguncia (981), Ansille (989), Auria (987), Auricia (986), Aurizelle (982), Aurofacta (986), Aurundina (986), Auruola (983), Ava (992), Auxilia (989), Bella (991), Bellana (986), Billiardis (992), Bonadona (989), Bonafilla (980, 987), Calvucia, vegi's Cixilo; Cixilo dita Calvúcia (986), Chindeleva (989), Chinlo (982),

Chirana (987), Delgada (977), Donizia (988), Dulcidia (987), Ega (988), Eldregod (991), Ello (992), Em (986), Emmo (978, 982, 986), Erino (987), Ermegodo, Ermengodo (982, 986, 992), Ermengarda (982, 987), Ermeniarda (981), Ermesinda (989, 991), Ermetruite (971), Ermoigia (977), Escolàstica (986), Estudio (989), Eulàlia (983), Felicidad (992), Filmera (978), Flamidia (983), Fruile, Fruilo (980, 982), Gelsinda (987), Gersinne (982), Girsolma (989, 990), Gondesalva (992), Grudella (992), Gudrigilde (981), Guisila (982), Guisolo (992), Honerada (986), Illia (992), Iuliana (981), Leudgardis (983), Livuló (989), Luiia, Elviga (990), Marca (977), Maria (990), Maria (990), Mirabile, Mirabilia (987, 988, 989), Nevolenda (990), Olàgia (986), Olívula (986, 987), Orucia, Oruza (987, 989, 992), Pelegrina (982), Quixilo (977, 980), Recosinda (987), Ricelle, Richelle (986, 989), Richelda, Richildes (984), Saborella (981, 982), Senior (986), Senvira (982), Sesebona (986), Seseivia, Seseiuiia (981), Sesenanda (989), Sesovig, Sesovígia (984, 991), Sinnelo (992), Susanna (988, 989), Teodèsia (989), Tòrtora (984), Truidelde (990), Truitelle (984, 990), Virgilia (986), Uuidenelle (989).

